

Tipshefte Uprisen – årets ungdomsbok 2014

Motivasjon

- Gjør klassen oppmerksom på at de er eksklusivt utvalgt til å kåre årets beste bok. Uprisen er et nasjonalt prosjekt og bare syv klasser sitter i juryen.
- Uprisen er ikke bare skolearbeid. Klassen har fått et oppdrag fra Foreningen !les. De har en jobb å gjøre og de må levere. Husk at en god jobb er engasjerende og inspirerende.
- Elevene må gis ansvar. De må selv bestemme kriteriene for hva en god bok er.
- Upris-juryen har makt! Når prisen deles ut vil bok-Norge lytte. Alle forlagenes redaktører er til stede og forfatterforeningen stiller.
- Ha delmål: is/kake når dere har lest så så mye.
- Få rektor, gymlærer, sløydlærer og vaktmester til å lese bøkene. Hvis de voksne leser og diskuterer vil det gi et positivt inntrykk av lesing og viser at kåringen er viktig.
- Tur til Lillehammer.

En positiv start. Valg av første bok

Noen elever vil miste motet om den første boken er en stor skuffelse. Derfor kan det være dumt å la elevene velge hvilken bok de skal starte med. Tykkelse og forside lever ikke alltid opp til innholdet. Her er to forslag til hvordan du som lærer kan sette det hele i gang:

1. Les første kapittel i alle bøkene høyt. Diskuter første kapittel i klassen. La elevene deretter velge seg en bok.
2. Les første kapittel selv (du vil også få et inntrykk av bøkene på lærerseminaret) og bestem hvem som begynner med hvilke bøker. La de gode leserne ”ta ansvar” for å starte med bøker som virker tjukke/vanskelige. Hvis en tjukk bok først får rykte på seg for å være god, er mye gjort. Eksempel: Vinneren fra 2010: *Landet under isen* er på 500 sider og på nynorsk.

Hygge rundt lesingen

Tidligere klasser har hatt et eget leserom med sofa. Andre har hatt lesekvelder med pizza og brus. Det trenger ikke være dyrt og flott, men å endre litt på rammene gir elevene opplevelsen av å være med på noe annet. Små ting kan fortelle elevene at det de gjør nå er viktig, noe som vil virke motiverende.

Et eksempel: Elevene i en juryklasse fikk en liten sjokolade når de var ferdig med første bok. Ikke undervurder gratis sjokolade!

Boksamtaler

På veien fra den individuelle lesningen til diskusjonen/avstemningen i klasserommet og på storjury møtet, er boksamtalet et godt redskap. Diskuter bøkene med elevene i små grupper. Det er viktig at deres mening blir hørt på og at de ikke prøver å mene det ”riktige”.

Boksamtaler er tidkrevende, men gir deg et unikt innblikk i elevenes lesninger. En lærer tok elevene med i kantina og spanderte dagens rett. Måltidet skapte en ramme som åpnet for gode samtaler. (Mer om dette i Jacobsens artikkel i *Norsklæreren* og Kapittel 2 og 3 i *Inn i teksten – ut i livet.*)

Praktisk gjennomføring av boksamtale:

- ✓ Fire elever leser samme bok og samtaler om den. Samtalen ledes av deg som lærer eller skolebibliotekar. Husk på bibliotekarene! De lengter etter å jobbe med litteratur. Sett dere gjerne i kantina. Spander en kaffe eller dagens rett hvis dere har råd. En kopp kaffe løser opp stemningen og ufarliggjør situasjonen. Dette er ikke en eksamen, men en samtale.
- ✓ Fokuser på leseopplevelsen. Du som lærer kan begynne å snakke om din opplevelse. La være å notere og ikke sett karakter. Understrek at du er ute etter å høre elevenes mening, ikke en ”riktig” tolkning.

Hvilke spørsmål setter samtalen i gang?

- ✓ Omslaget – hva synes eleven om det? Hvorfor tror du det er slik? Har det noen sammenheng med innhold i boka?
- ✓ Be elevene finne en setning eller beskrivelser som har gjort inntrykk. Ta utgangspunkt i denne.
- ✓ Fortell om en av personene i boka.

Når samtalen kommer i gang kan du bruke strategier fra kritisk lesning og gå mer detaljert til verks og snakke om troverdighet, aktualitet, autonomi etc.

Oppslag i klasserommet

Marker at dere er i gang med kåringen. Lag en oversikt over hvem som har lest og leser hva akkurat nå. For eksempel et diagram med elevene og bøkene. Blått klistremerke viser at eleven har lest boka. Grønt klistremerke viser at elevene holder på å lese boka. Da er det også lettere for deg som lærer å ha oversikt over hvor bøkene er. Last ned Uprisen-plakat fra foreningenles.no.

Kritikerfadderer

Kritikerfadderer skal inspirere elevene til å tenke som en kritiker. Kritikerer har kompetanse på ungdomslitteratur og det vanskeligste av alt: å forklare hvorfor boka er god eller dårlig. Bruk fadderer som inspirator og lærer. Dere kan forvente at fadderer kommer forberedt til klasserommet (fadderer blir lønnet!). Men husk også at fadderer forventer at du som lærer og klassen er forberedt på besøket. Kritikerfadderer er en fagperson, ikke en underholder. Diskuter opplegget med fadderer på forhånd, kom med innspill på hvor klassen er og hva de

trenger: Er det enkelte bøker som trenger drahjelp? Er det flikking på argumentasjonen som trengs? Erfaringen vår sier at der lærer og fadder har en god dialog blir besøkene nyttige og inspirerende. I tilfeller der fadderen kommer til en uforberedt klasse, har besøkene liten verdi.

Fadderen kan ...

- ... lede diskusjoner
- ... hjelpe elevene til å argumentere for sine kriterier
- ... sette klassen på sporet av gode diskusjoner
- ... innlede om litteraturfaget: ulike sjangere, stilarter etc.
- ... innlede til generell diskusjon og til diskusjon om enkeltbøker
- ... kommentere bokomtaler og bokforedrag.
- ... gi tips til hvordan klassen skal diskutere/stemme for å finne sin favoritt
- ... hjelpe klassens storjurymedlemmer i forberedelsen til storjurymøte

Valg av klassens storjuryrepresentanter

Elevene som skal representere klassene må ha lest alle de nominerte bøkene og må tørre å ta ordet i en forsamling med ukjente ungdommer. Klassen kan trekke lodd eller ha avstemning mellom dem som ønsker å dra. Dere kan ha en audition eller en diskusjon i klasserommet hvor dere diskuterer hvem som er best egnet.

Presse

Oppslag i avisen er et tegn på at det dere driver med er viktig og tas seriøst. La elevene selv ta pressearbeidet med å skrive pressemeldinger, kontakte journalister og forberede seg på å bli intervjuet.

Forslag til føljetong i lokale medier:

1. "Klarer elevene å lese 1392 sider?"
2. Reportasje i klasserommet med eller uten fadder.
Få elevenes anmeldelser på trykk.
3. "Ola og Kari fra Hoff ungdomsskole til Lillehammer for å kåre årets beste ungdomsbok"
Møte med storjuryrepresentantene som skal til Lillehammer.

Biblioteket

Lag utstilling på biblioteket. Marker for skolen at din klasse sitter i juryen.

Litterær aften

Inviter foreldre, lærere og medelever til litterær aften. Framfør anmeldelser, bokforedrag, sketsjer, dramatiseringer, bokbad etc.

Litteratur

Ingrid Jacobsens artikkel fra *Norsklæreren* nr. 2 2011. Artikkelen er inspirerende og kommer med konkrete tips til gjennomføringen.

Et annet lesetips er kapittel 2 og 3 i *Inn i teksten – ut i livet* av M. Lillesvangstu, E. S. Tønnessen, H. Dahll-Larssøn (red.):

- Marianne Lillesvangstu: *Den som leser, settes i bevegelse: arbeidsmåter og organisering. I: Inn i teksten – ut i livet.* Fagbokforlaget 2007
- Elise Seip Tønnessen: *Bøker for hver enkelt og for fellesskapet: loggskrivning og høytlesing. I: Inn i teksten – ut i livet.* Fagbokforlaget 2007

Fjorårets vinnere om Uprisen

Ellen Fjestad (vant for boken *Sammen skal vi holde himmelen*)

Å vinne var helt absurd, det var jo så mange gode bøker som var nominert. Det er hyggelig. Veldig veldig hyggelig. Det er bra for den videre skrivinga mi at jeg vet at noen liker å være i disse rommene jeg har skapt. Rom som ikke finnes, hvis en ikke lager dem selv. Inne i hodet sitt. Rom av papir. Rom med sinne i lufta. Med desperasjon i veggene. Med forelskelse under gulvplankene og glede gjemt bak gardinene. Det er magisk. At noen kan dele dette med meg. Jeg er veldig veldig takknemlig.

Prisutdelinga var et forrykende show uten like. Bebien i magen min dansa som en gærning da lyden av det fantastiske elev-bandet fyrte opp instrumentene sine. Det var fullt trøkk hele vegen. Jeg satt på første rad, og kjente energien fra publikumet bak meg. Spenningen sto som en kniv gjennom salen. Alle som var der hadde vært med på prosessen gjennom et helt år. Men jeg ante fred og ingen fare. Jeg var sikker på at noen av de andre, mer erfarne forfatterne, skulle vinne. Jeg visste ingen ting før juryen leste opp tittelen på romanen min. Så jeg hadde ikke forberedt noen takketale. Jeg ble bare veldig veldig glad. Klarte vel egentlig ikke å snakke der jeg sto på scena og fikk mikken opp i trynet for å si noe smart. Det er slike situasjoner en har tårer for.

Forfattermøtene var spesielle. Det at alle som var der hadde lest boka mi, hadde vært inne i disse rommene som jeg har skapt, gjorde at vi kunne snakke om boka på en dypere måte enn ved vanlige forfattermøter. - Hva var det egentlig som skjedde i den scena? Elevene kom med innspill om teksten. Som jeg tar med meg og kan bruke. Det var en veldig fin dag.

Uprisen er den prisen jeg setter høyest, fordi det er ungdommene selv som sitter i juryen. Jeg tar av meg hatten for de som jobber med Uprisen, opplegget rundt er bunnsolid.

Marianne Kaurin (vant for boken *Nærmere høst*)

For en som skriver for ungdom er det å vinne Uprisen den aller gjeveste prisen man kan dra i land! Her er det ungdom selv som bestemmer i alle ledd, og det å treffe noe hos denne målgruppen er ufattelig stas. Dette er ikke bøker de voksne mener at ungdom bør lese, her er det ungdom selv som får uttale seg og nettopp det skaper et mye større engasjement for ungdomsbøkene. Jeg opplevde dette engasjementet hos ungdommene vi møtte dagen før utdelingen. De hadde en ærlighet man ikke alltid støter på hos voksne lesere. Ungdommen sier akkurat det de mener, det oppleves som ekte og upolert, og det ble veldig fine møter med juryklassene. For en forfatter er det å få møte et publikum som har lest boken din så grundig et stort privilegium. Selve utdelingen på Lillehammer var en fin blanding av høytidelig og avslappet. I tillegg til ekstremt spennende for oss som var nominert og fikk sitte på første rad. Uprisen er en utrolig viktig pris, både for de som skriver og de som leser. Det er virkelig en ære å ha vunnet denne prisen sammen med Ellen Fjestad.

Lykke til!

Foreningen !les og Norsk Litteraturfestival